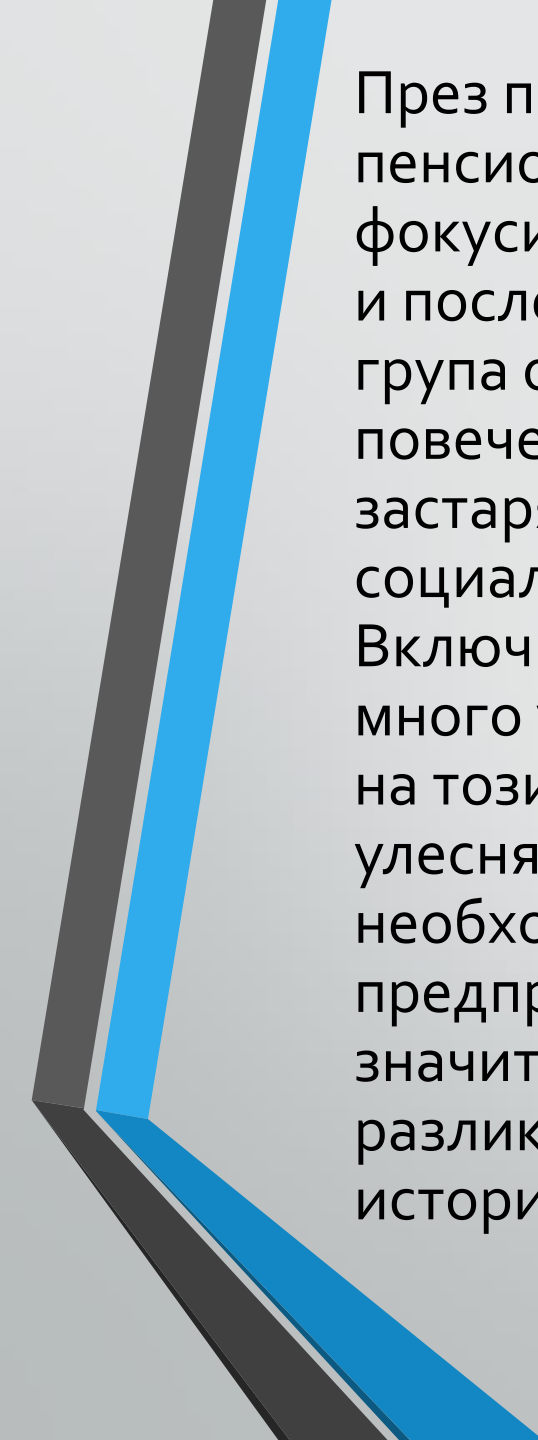

Старши предприемачество

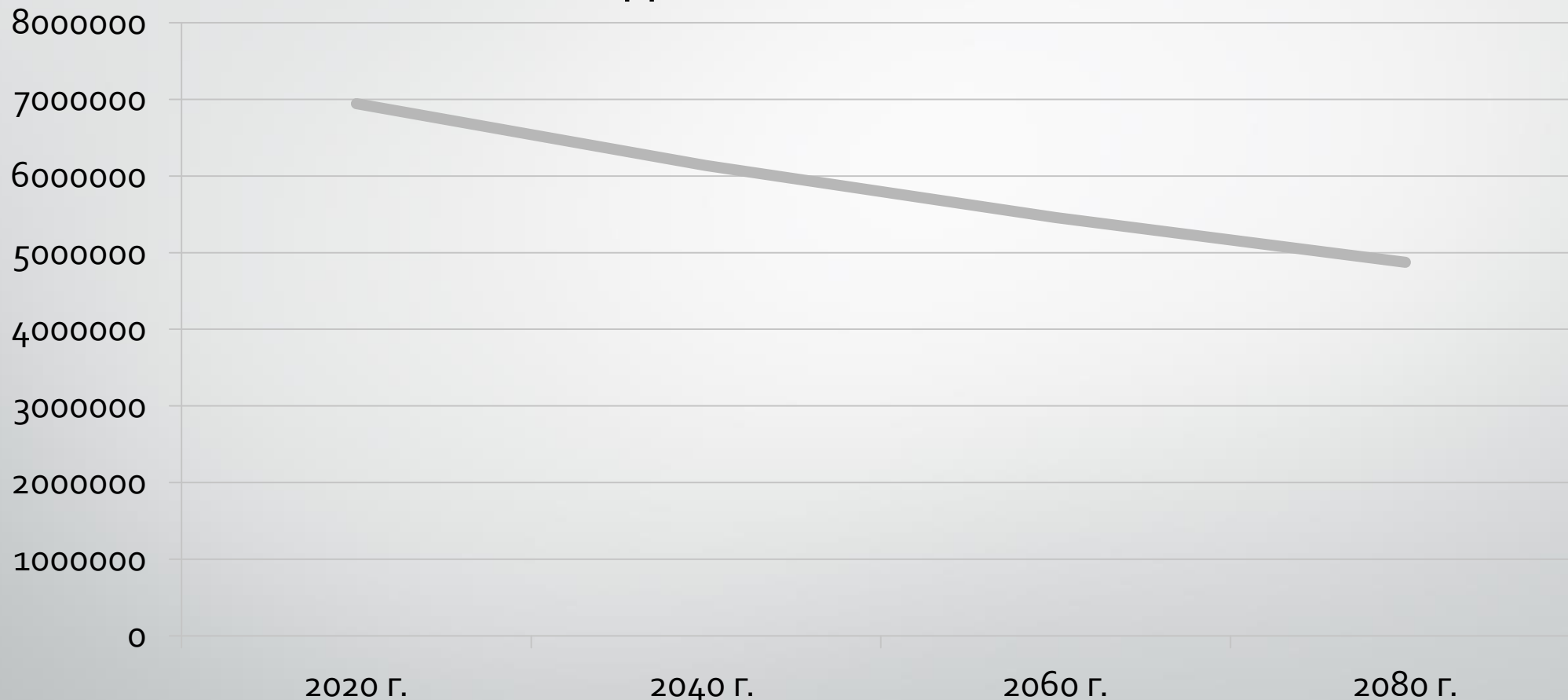
Доц. д-р Венета Христова
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

През последните години предприемачеството, реализирано от пенсионирани лица придобива все по-голяма популярност. Това фокусиране на вниманието се дължи главно на **демографските промени** и последвалото го нарастващо значение на политиките, свързани с тази група от населението. Както Европа, така и Съединените щати, наред с повечето от развитите страни, са изправени пред проблемът със застаряващото население, което предизвиква все по-голям натиск върху социалноосигурителните фондове и пенсионните фондове.

Включването на възрастните хора в предприемаческият процес от много учени се счита за един от възможните варианти за разрешаване на този въпрос. За да се създадат политики и програми, които да улеснят прехода на възрастните лица към предприемаческа дейност, е необходимо задълбочено проучване на тази област. Старшото предприемачество в страните от Централна и Източна Европа е значително по-ниско в сравнение със западните икономики. Тази разлика може да бъде причинена от различни фактори, включително исторически фактори и различно отношение към предприемачеството.

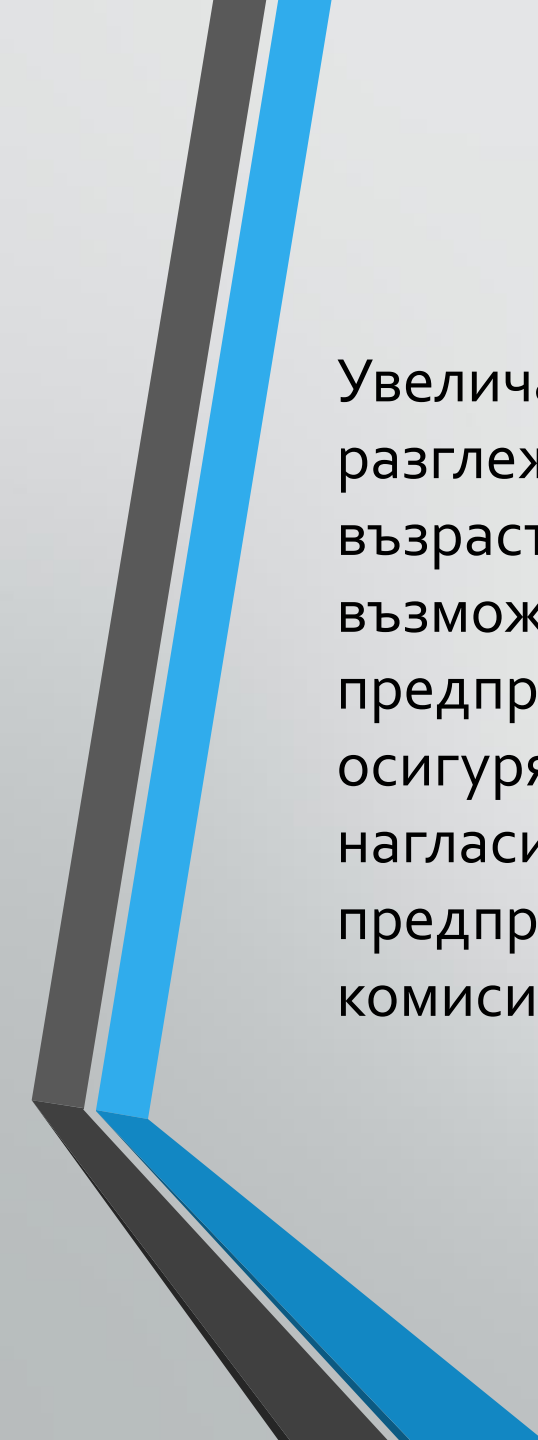
Население на България (реалистична прогноза) данни на НСИ

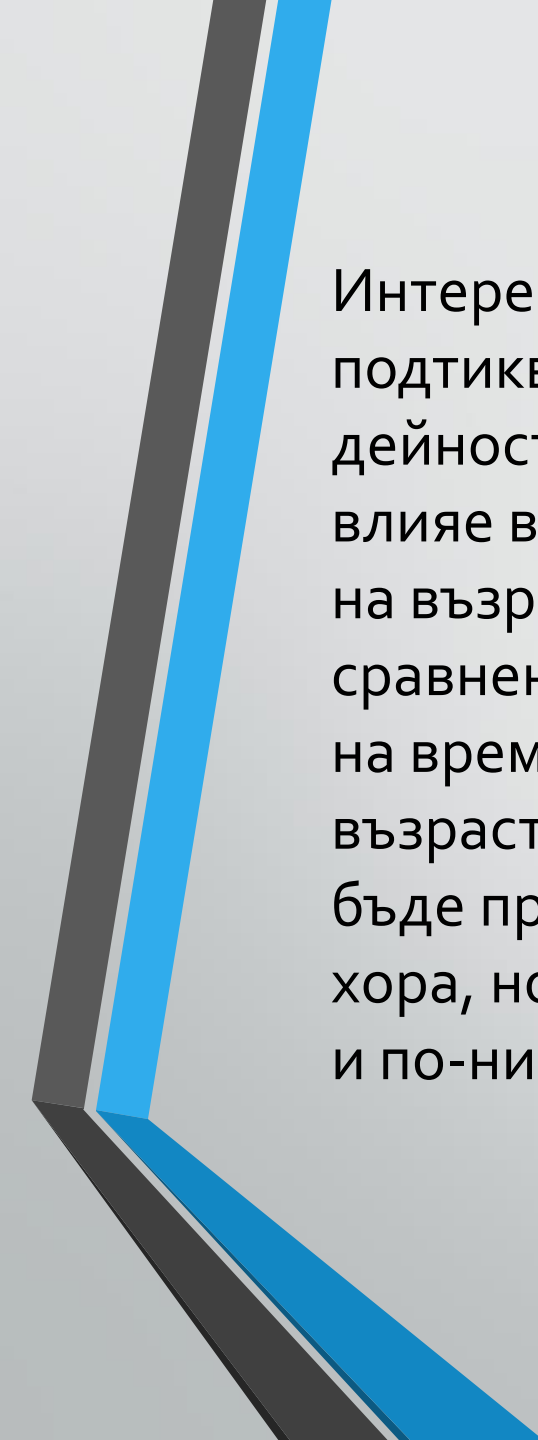
Година	2020 г.	2040 г.	2060 г.	2080 г.
Население	6942142	6135500	5457744	4872317

	2020 г.	2040 г.	2060 г.	2080 г.
Общо	6942142	6135500	5457744	4872317
0 - 4	325186	270779	239495	228384
5 - 9	334258	267270	251144	231899
10 - 14	346954	273245	263719	232779
15 - 19	315724	298029	273938	236293
20 - 24	309294	334487	279870	249201
25 - 29	370831	344181	275239	263141
30 - 34	477122	352319	281476	276873
35 - 39	479366	314057	305246	283569
40 - 44	522547	305420	333336	280325
45 - 49	527798	361112	338827	272586
50 - 54	489854	456512	341769	275564
55 - 59	462107	446390	299079	294946
60 - 64	465141	467140	283432	316534
65 - 69	449659	446024	322026	313843
70 - 74	431588	381996	385774	305692
75 - 79	293108	317628	346675	252575
80 - 84	193310	256152	309104	213893
85 - 89	109559	162332	214755	187447
90 - 94	33151	69243	94233	128020
95 - 99	5377	10733	17746	27473
100+	208	451	861	1280
	1515960	1644559	1691174	1430223
	22%	26%	31%	30%

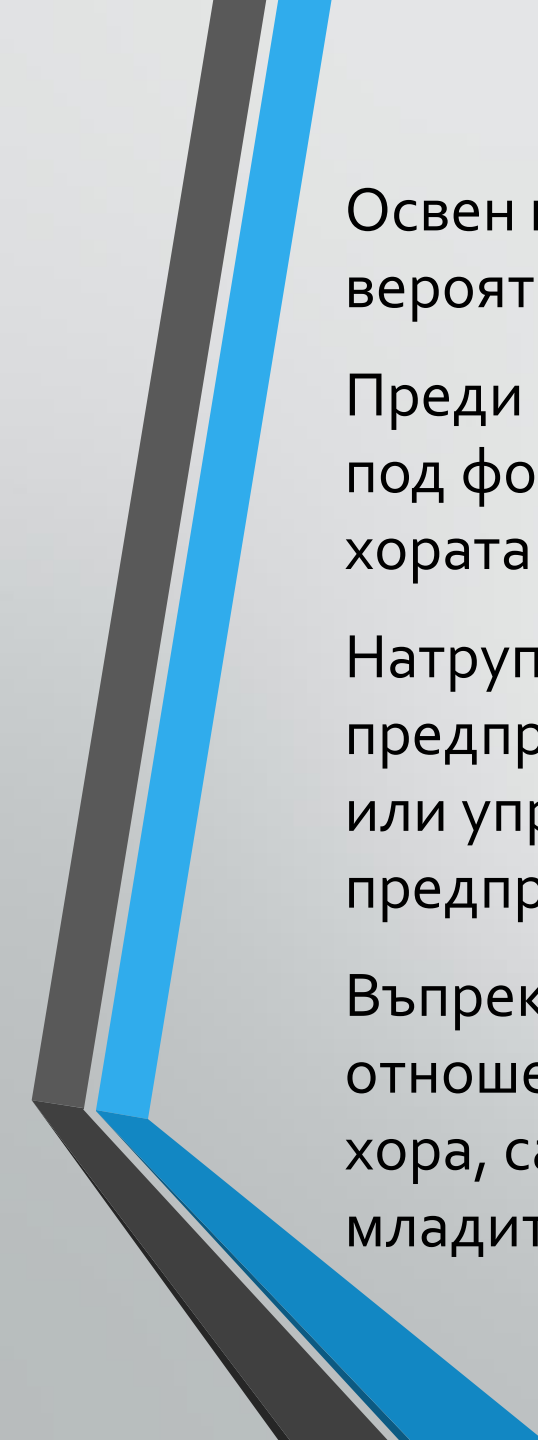
Темата за старшото предприемачество може да се разглежда от различни гледни точки. Сред пенсионираните лица съществува немалък и неизползван потенциал, който има възможност частично да облекчи натиска на демографските промени. Ползите от засиленото предприемачество сред пенсионираните хора могат да са благоприятни за цялото общество. Един анализът, реализиран от Министерството за бизнес, иновации и умения (BIS, 2011 г.) изчислява, че ако всеки възрастен във Великобритания забави пенсионирането си с една година, годишният принос ще бъде приблизително 13 млрд. GBP за националната икономика. В същото време проучване в Съединените щати (Ting Zhang, 2008) предоставя доказателства за положителна връзка между нивото на старшата предприемаческа активност от една страна и икономическия растеж и излишъкът на фондовете за социално осигуряване, от друга. Тези констатации се подсилват от факта, че старшите предприемачи са склонни да се пенсионира по-късно от служителите (Ting Zhang, 2008).

Увеличаването на предприемачеството сред пенсионираните лица се разглежда от различни изследователи като средство за задържане на възрастните хора в групата на активното население и затова търсят възможности как да насърчат по-старото поколение да се занимава с предприемаческа дейност. В същото време предприемаческият опит осигурява на възрастните хора както необходимите умения, така и нагласи, които им помагат да останат активни чрез заетост, дори ако предприемаческото им начинание се провали (ОЕСД / Европейска комисия, 2013).

Интерес представляват и какъв е потенциала и предпоставките, подтикващи пенсионирани лица да се занимават с предприемаческа дейност. Възрастта е един от най-изследваните фактори, който силно влияе върху предпочитанията на хората да станат предприемачи. Броят на възрастните хора, които започват нов бизнес, е около половината в сравнение с по-младите им колеги. Предпочитанията за разпределение на времето също са фактор, където беше установена връзка между възрастта и намаляването на предприемаческата активност. Това може да бъде причинено не само от различните предпочитания на възрастните хора, но и поради други негативни фактори като здравословни проблеми и по-ниски нива на енергия в по-напреднала възраст.

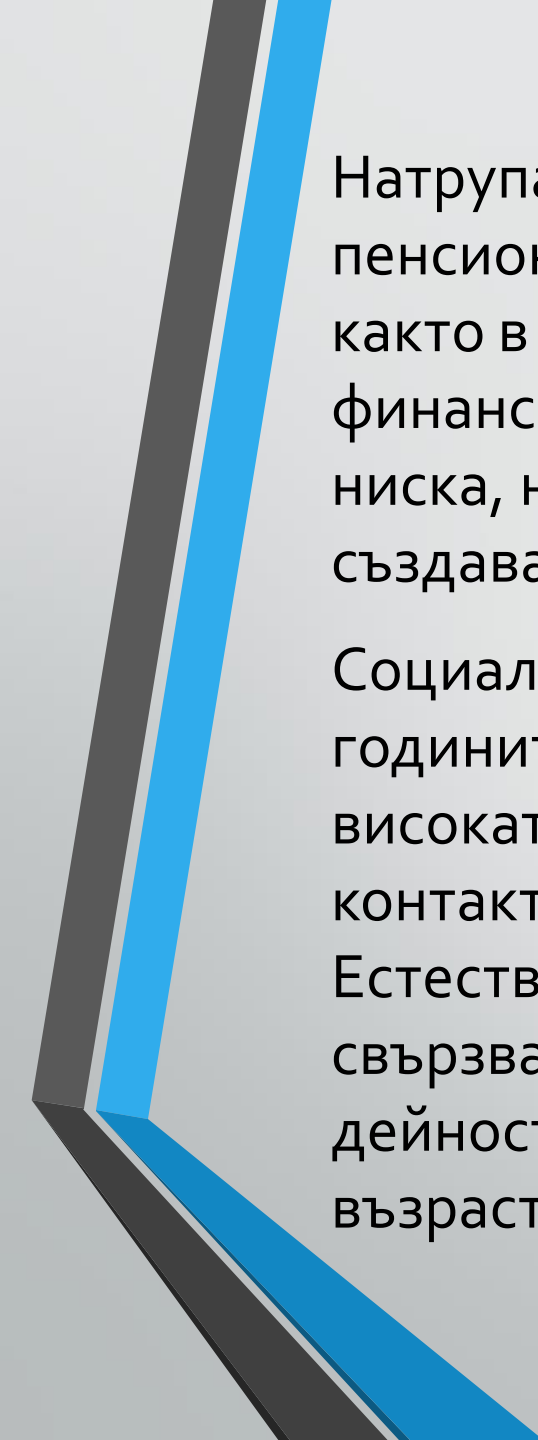

Освен възрастта има различни други фактори, които влияят на вероятността възрастните да станат предприемачи.

Преди всичко, сред пенсионираните лица има огромен човешки капитал под формата на трудов опит, знания и умения, които могат да подкрепят хората в тяхната предприемаческа дейност.

Натрупаният трудов опит играе важна роля при стартерането на предприемаческа дейност, но наличието на предходен предприемачески или управленски опит играят значително по-съществена роля върху предприемачеството.

Въпреки че старшите предприемачи притежават опит и знания, по отношение на иновациите, бизнесите, притежавани от пенсионирани хора, са значително по-малко иновативни в сравнение с тези на по-младите предприемачи.

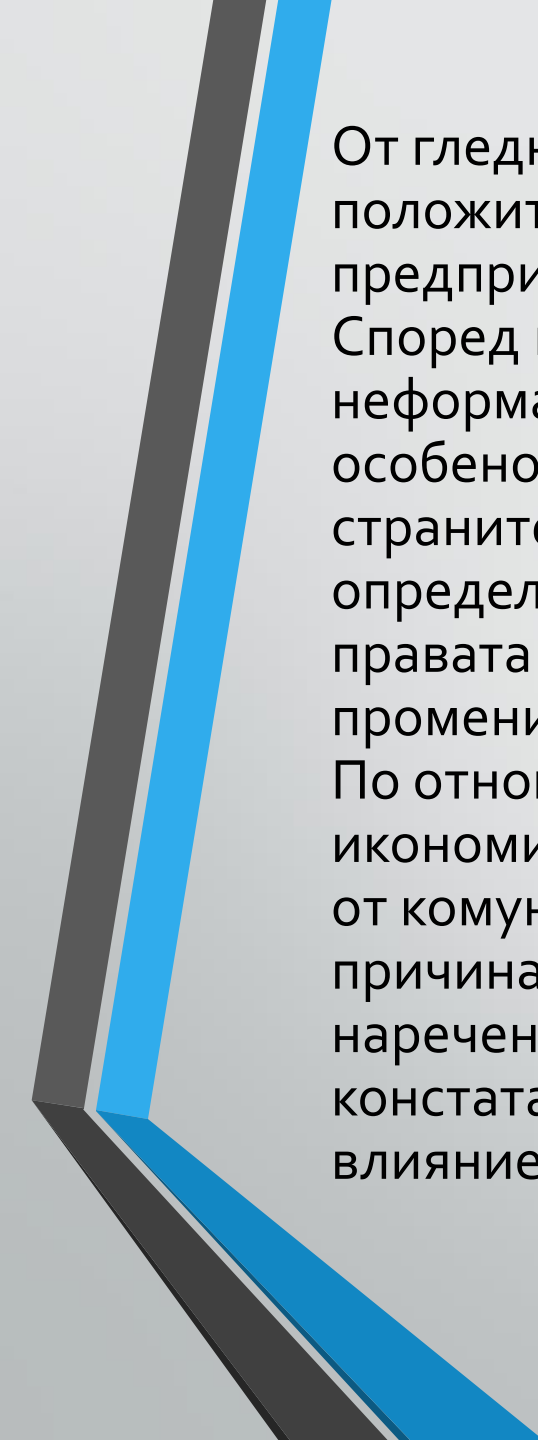

Натрупаният финансов капитал също може да повлияе на пенсионираните хора при създаването на нови предприемачески проекти както в положителен, така и в отрицателен план. В случай на наличие на финансов капитал, мотивацията за предприемачество може да бъде пониска, но в същото време финансите могат да улеснят първите фази на създаване на предприятие.

Социалният капитал под формата на мрежи и контакти, натрупани през годините, също имат връзка със старшото предприемачество. Повисоката възраст предполага съществуването на по-широки мрежи от контакти, които могат да бъдат полезни при започване на нов бизнес. Естеството и качеството на мрежите също играе важна роля при свързването на потенциала за подпомагане на предприемаческата дейност и зависи от трудовия опит на индивида, както и от неговата възраст.

Друга част от предпоставките, имащи връзка с реализирането на предприемачески инициативи от старшите предприемачи са характеристиките на предприемаческата среда и култура. Характеристиките на околната среда на национално ниво са важен фактор за икономиките и оказват значително влияние върху предприемачеството. Концепцията за предприемаческа среда и нейните характеристики се формират на базата на институционалната теория, традиционно ангажирана с това как хората и организациите са в състояние да осигурят своите позиции и легитимност чрез съответствие с правилата на институционалната среда. Институциите въз основа на своето естество са разделени на официални и неформални и представляват правилата, според които функционират в обществото или средата.

При изследването на старшото предприемачество официалните институции се разглеждат от гледна точка на законите, политиките и програмите, които подпомагат или ограничават предприемаческата дейност в тази група. Проучванията сочат, че добре реализираните програми и политики, фокусирани върху развитието на начинания, образование или развитие на умения, имат предимно положителен ефект върху предприемачеството на възрастни хора. В същото време ограничаването на «старшите» програми или щедрите и доброжелателни пенсионни схеми оказват отрицателно влияние върху предприемачеството на пенсионерите. Неформалните институции като културната откритост и позитивното отношение към възрастните хора в обществото оказват силно положителен ефект върху предприемаческата дейност в тази възрастова кохорта. Агеизмът, от друга страна, се твърди, че има отрицателен ефект върху старшото предприемачество.

От гледна точка на мотивацията, възрастовата дискриминация може да има положителен ефект върху решимостта на пенсионираното лице да стане предприемач, чрез предизвикателството на създадените от обществото пречки. Според проучване на Естрин и Мицкевич (2011 г.) както формалните, така и неформалните институции влияят значително на висшето предприемачество, особено в бившите комунистически страни от Централна и Източна Европа и страните от бившия Съветски съюз. В икономиките в преход липсват определени формални институции по отношение например стабилността на правата на собственост и въпреки че през последните десетилетия имаше много промени в официалните институции, значително по-високо е ниво на корупция. По отношение на неформалните институции тези автори откриват, че много икономики в преход все още имат социални норми и условия, които са повлияни от комунизма, и твърдят, че те се променят бавно с течение на времето. Това е причината за липсващо поколение старши предприемачи в тези страни, така наречената разлика в поколенията. Wyrwich (2013) се основава на тези констатации и потвърждава, че социално-икономическото наследство оказва влияние върху предприемаческата склонност на възрастните хора.

Senior Entrepreneurship Good Practices Manual

Целта на това ръководство е да представи някои от съществуващите инициативи в тази област пред възрастните хора, посредниците и политиците, така че тези ключови участници да могат по-добре да използват съществуващите ресурси, да създадат нови възможности за сътрудничество или да идентифицират пропуските в подкрепата на възрастните хора. Трябва да се отбележи, че феноменът на възрастните хора или опитни хора, активни в развитието на бизнеса или подкрепящи по-млади предприемачи, не е нов. Въпреки това, осъзнаването на важността на тази възрастова група и необходимостта от разработване на конкретни политики, които да я подкрепят, възникна сравнително наскоро.

„Третата възраст“ вече не се характеризира като кратък и неактивен период, а като такъв, изпълнен с още много години с високо качество на живот и желание за активност. Използването на потенциала на този все по-важен и по-голям трудов пазар на възрастни граждани може да бъде критична стъпка за повишаване на процента на оцеляване на МСП, а също и за създаването на нови предприятия.

Специфични характеристики на старшите предприемачи:

- В сравнение с по-младите поколения, възрастните обикновено имат предимството, че през годините са развили **по-богат опит и мрежа от контакти**.
- Тъй като много възрастни хора вече са имали успешен професионален живот, често има желание **да отстъпи** (на обществото) и **да бъде полезен**.
- Широкият спектър от опит на възрастните хора може да помогне да «разчитат» по-добре информацията и да вземат **по-информирани бизнес решения**.
- От друга страна, след като са постигнали по-стабилен период в живота си, могат да бъдат **по-малко склонни да вземат решения с голям риск / големи връщания**.

Основни области на подкрепа, от които се нуждаят новите старши предприемачи :

Нови технологии

Важно е да демистифицираме концепцията, че възрастните хора не са ИТ грамотни или не могат да се адаптират към съществуващите технологии.

Образование по предприемачество

Предприемачеството е начин на мислене, а не непременно набор от умения. Той е много свързан с изграждането на самочувствие и прагматичен подход за постигане на нещата.

Идентифициране на бизнес възможностите

Изключително важно е да се разработят инструменти, които бързо да идентифицират талантите и уменията и които предлагат съвпадение със съществуващите бизнес възможности.

Финансиране

Наличие на възможности за подпомагане на възрастните хора да разработят стабилни бизнес планове, които ясно определят нуждите им от финансиране. В противен случай без бизнес опит могат да отидат в банка или да търсят инвеститори, като им липсва добре разработен бизнес план.

Менторство

Наставничеството за възрастни хора се определя като чудесен ресурс за промяна на потенциалния старши предприемач. Тази персонализирана форма на подкрепа подчертава предприемаческите възможности на възрастните и може да помогне за развитието на комуникационни умения, както и да даде възможност на лицето да се запознае с нови възможности.

Трудов преход

Важно е да се определи на ранен етап вида на уменията, от които се нуждаят тези лица. Обикновено това са цифрови и част от уменията за управление на бизнеса.

Институциите, които подкрепят предприемачеството на възрастните хора, подчертават важността на промяната на общите възприятия към възрастните хора в обществото, като извеждат ролята им на ценна част от трудовия пазар, хора, които могат да насърчават и развиват бизнес начинания.

- Отрицателното разбиране за предприемачеството като начинание, свързано с висок риск и неуспех, следва да бъдат променени към по-позитивно разглеждане.
- Наличието на мрежи за поддръжка (предимно семейна), която да предостави насърчение и подпомогне при неуспех.
- Фокусирането върху идеята, че да бъдеш предприемач е лично решение, което е свързано с основните убеждения и ценностна система.
- Способността да се поддържа позитивно и открито отношение към предприемаческите предизвикателства (провалът е норма, а не изключение) и разбирането на процеса като необходима крива на обучение.
- Разбиране на значението на споделянето на истории за контекстуализирането на неуспеха като общо обучение.

Видове старши предприемачество

Ключов аспект за всяка организация или възрастно лице, което е готово да стане предприемач или да подкрепи концепцията, е разбирането на различните роли, които то може да има. По-вероятно е възрастните хора да се идентифицират в една от тези отличителни роли:

Предприемачи

Фрийлансъри (лица на свободна практика)

Инвеститори

Ментори

Видове добри практики

Възрастните хора като предприемачи

Въвеждане на инициативи, които насърчават възрастните хора да останат активни на пазара на труда, като развиват собствен бизнес или стават стратегически или технически консултанти или инвеститори.

Възрастните лица, които подпомат съществуващи бизнеси

Инициативи, характеризиращи се главно пенсионирани лица, подпомагащи създаване или развитие на бизнеси. В тази категория възрастните хора обикновено заемат ролята на ментори, съветници или обучители, най-често про-боно, в подкрепа на по-младите предприемачи.

Менторството като професия

Наставничеството играе решаваща роля при подкрепа на млади и старши предприемачи. Въпреки че повечето инициативи не гледат на наставничеството от професионален ъгъл, има място за пенсионерите да станат професионални ментори.

Платформа 'Senior Entrepreneurs - Young Entrepreneurs'

<https://www.facebook.com/groups/901823413231219/>

Благодаря за вниманието ви!

